

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

פרשת בשלח

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא". מי שלח את העם פרעה או להבדיל, הקב"ה? הלא בלעם הרשע עצמו אמר: "אל מוציאם ממצרים", וכאן פרעה הוא השולח? ועוד, מה טעם לא נחם אלוהים דרך ארץ פלישתים? מה רע בדרך ישרה וקצרה זו? מה קרוב שם בדרך זו? מדוע צריך "ויסב אלוהים את העם דרך המדבר ים סוף"? ואם בני ישראל עלו חמושים, אז מה הפחד שיעברו דרך קצרה ומהירה להשיג תכליתם לארץ כנען?! תשובה: מלמד שביציאת מצרים פרעה עצמו צעק "קומו צאו מתוך עמי", התכלית הושגה אחר פרעה שהודה במה שכבר קודם אמר: "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". ויש במדרש שאומרים שפרעה ליווה אותם ואמר: "בקשו עלי רחמים".

יש אומרים שעקב השעבוד הממושך והנורא, פרעה נשאר חרות וצרות בתודעתם. יציאתם ממצרים היתה יציאה מהפרעוניות שנטמעה בליבם. לכן גם כתוב אח"כ: "ויראו את מצרים נוסע אחריהם ויראו מאוד ויצעקו" ראו שר של מצרים, דמון מפחיד כביכול, נראה להם בתוככי פחד ליבם. ויהי בשלח, כל ויהי לשון צרה, והלא שמחה להם ביצי"מ? אלא שכאן בנקודה זו, היתה הצרה שעדיין פרעה נלווה עימם בתוככי ליבם. לא מסוגלים מפחדם והרגלם, להתנתק ממצרים. "וימרו על ים בים סוף" לכן בהזדמנות הראשונה אמרו: "ניתנה ראש ונשובה מצרימה". והם דברי האבן עזרא: מצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים, נפשם שפלה", וכך היה גם בעמלק שבא בצבא מועט והפיל אימתו על ישראל, לולי תפילת משה היו נרפים ומופלים.

מדוע לא נחם אלוהים דרך ארץ פלישתים? פלישתים לא נפלו בטומאת מצרים, גם הם היו כערוות הארץ. כל קרבה אליהם מחזירה לאטמוספירת הטומאה וע"ז של מצרים. לכן נורא עלילה הרחיקם גם משם. פלישתים=מפולש, כי הם חיבור בין מרים לכנען. (שם משמואל בשם אבני נזר), כנקב מפולש, טומאת מצרים מחוברת לטומאת עמי כנען באמצעות פלישתים וגויי הים. ומאלה חפץ הקב"ה להרחיקם עד שיתרפאו משעבוד למיני ע"ז שהיו משוקעים בארצה דורות. פלישתים היו ממוצא מצרים (כמובא בבראשית י'), וארצם היתה שייכת לשפלת כנען, עריהם עזה, אשדוד, גת ועוד היו בכנען. לכן היה חשש "כי קרוב הוא", קרובה סכנתם לישראל כסכנת מצרים.

עמידתם של ישראל על ים סוף, נדרשה יפה בפי חכמים בציורים מופלאים (במד"ר ותנחומא), המבטאים מה התחולל בנפשם של עם עבדים שהושפלו דורות בשעבוד. עמדו כיונה המחפה בכנפיה על גוזליה. מעליה חופף נשר מאיים, מצידה נחש זוחל אל הקן, מתחתיה זאב טורף, החלה מצעקת ומכה בכנפיה עד שנגלה בעל השובך. מדרש זה הוא גם ביטוי לקורות האומה, תמיד יש לה רודפים, ונגאלת רק כשצועקת לבעל השובך. יש אומרים כשעמדו על הים היו ארבע כיתות: כת אחת אומרת נשוב מצרימה, כת אחת אומרת נרד לים, כת אחת אומרת נלחם במצרים, כת אחת אומרת נצעק לשמים. אמנם אפשר שכל ארבע האפשרויות והמחשבות הללו התרוצצו בראשו של כל יחיד ויחיד שהיה אבוד עצה ותושיה על הים.

פרשה זו נדרשה גם בדרך אחרת. בשעה שעמדו שבטים על הים, היו בהתפעלות הקודש והאמינו. וכל שבט חפץ להיות ראשון בכבוד שם שמים. "זה אומר אני יורד תחילה, וזה אומר אני יורד

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיבות לפרשת שבוע

תחילה" דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: רב לא כך היה, אלא להיפך, חששו לירד לים בהעדר אמונה, (וכל אחד הציע את הסיכון לשני): "זה אומר איני יורד תחילה וזה אומר איני יורד תחילה" לסכן בני בטביעה... בתוך כך קפץ נחשון בן עמינדב למים שהגיעו עד צווארו, אז נבקע הים. נחוץ היה קידוש שם שמים במעשה מס"נ ממש, ולא בהצהרות כוונות. ואכן זכה נחשון בן עמינדב שהמלוכה תבוא מזרעו. יש אומרים שבט בנימין קפצו למים לכן זכו שיקראו ידידי ה', "ידיד ה' ישכון לבטח עליו", ואמנם זכו שמקום שכינה יהיה בחלקם בהר הבית.

קשה קריעת הים וקשה יצ"מ. עם ששועבד ושוקע במצרים קשה לו להשתחרר מעבדותו. היציאה היא גם יציאה מן המצריות. לא הם יוצאים ממצרים אלא יש להוציא את מצרים מליבם. כתוב בספר חבקוק: "דרכת בים סוסיך חומר מים רבים". אמרו חכמים: כשעברו ישראל בחרבה בים, ראו עקבות פרסות שור בטיט, כביכול פרסות סוסי המרכבה (המובאת ביחזקאל), זו עברה לפניהם לסול להם דרך לגאולתם. רוצה לומר: הקב"ה ירד עם מרכבתו לגאול אותם ועבר לפניהם. דכתי': "ויעבור מלכם לפניו וה' בראשם" אעפ"י כן הרהרו אחר השכינה, וחכמים תיארו זאת בשיחה שעניינה נוקבים עד היסוד. היה שמעון אומר ללוי: "שם במצרים היינו משוקעים בטיט ועתה אנו שוקעים בטיט, מה הועיל לנו בן עמרם"? כך דרכם של הבריות לכפור בטובה בביטויים מהופכים המביעים עומק מרירות שבהעדר אמונה. עוד אמרו חכמים דברים נוקבים, פסל מיכה היה חבוי להם בבגדיהם, ומהלך עמהם בים.

קריעת ים סוף לא היתה רק תכלית העברתם בים וטיבוע מצרים, כי אם כוונה הרבה יותר עמוקה. העם היוצא ממצרים היה כאמור, משוקע בעבדות, ובמשך שנים מרובות יוצאי מצרים לא היו עצמם עבדים אלא היו בני בניהם של עבדים, על כן העברתם בים היתה כעין טבילה במקווה טהרה, כדי להכשירם לייעוד הקרוב לעמידה מול הים. גם הגילויים הגדולים שחכמים בטאו באמרם: "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי במעשה מרכבה", היה להכשירם קמעא קמעא להארה הגדולה, שיחזו בסיני בהופעת ה' יתברך לעיני כל ישראל. וכבר אמרנו תודעתם לא יכלה להכיל את הניסים הגדולים, שהרי בעברם בים התרוממו למדרגות שילאה בן אנוש להשיגם בדעתו. ואנו נראה זאת בעיון הנוסף לפרשה כשנעסוק בע"ה בשירה.

יסוד חשוב למחנכים, הנה ראינו שיוצאי מצרים שהגיעו לרמות גבוהות של השגה, בכ"ז היו לפי המדרש גם נפילות גדולות וגם מבוכות גדולות שהעידו על בעיות אמונה שורשיות. כמו ויכוח השבטים על הים, או הדברים הנוקבים שהטיחו בבן עמרם ממש בעברם בחרבה. כל זאת מהווה מסקנה יסודית למחנך: אי אפשר למחוק עברו של תלמיד. אי אפשר לבטל בדיבור או בסיפור את מה שעבר עליו בילדותו או בנופי סביבתו. אי אפשר למחוק את מה שחזה בביתו, במשפחתו, ברקעו או בקרוביו לטוב או למוטב. הכל פורץ ופעמים כנחשול שאי אפשר לעצרו, בעיקר בעולמם של מתבגרים. ועוד, יצירת ובניית דמות מאמינים מחייבת קריאת מוחם, ודעתם, וגיליון עברם.

יסוד שני חשוב יותר, הוא השפעת הסביבה. אם הקב"ה בכבודו ובעצמו, מסב את ישראל מן המסילה הקצרה דרך פלישתים, היא דרך הים המובילה לארץ ישראל, מפני שהקב"ה חשש

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

להשפעת פלישתים בטומאת אחיהם מצרים, מה נאמר אנו, קטני קטנים, על כוח השפעת הסביבה והחברה? המטרה לעשותם בני חורין מכל שעבוד, לכן כתוב: "ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם". איזו היא "חירות עולם", זו חרות מהעולם, מכל השעבודים הגשמיים של עולם, כדי שיהיה להם שעבוד רוחני לעבודתו יתברך, שהיא החירות האמיתית כשיגיע היהודי לדבקות בקב"ה, מרגיש שכל העולם אינו בעיניו כפרוטה של נחושת.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

פרשת בשלח [עיון נוסף]

קריעת ים סוף היא עמוד ויסוד באמונתנו לכדי הלכה המחייבת זיכרון יציאת מצרים וניסי הים כל יום בוקר וערב, וגם בעלות אדם על יצועו. זאת מפני היותה יסוד אמונה בבורא העושה מעשה בראשית, יוצר אומה ומשדד מערכות. מדוע איפוא, לא היה נס קריעת הים בליל יציאתם? מדוע היה צורך להמתין ששה ימים עד היום השביעי? יש כאן מהלך מכוון לאומה: העברתה בים היא **טבילה במקווה טהרה** כפי שנידה נטהרת ממקור דמיה אחר שבעה ימי טהרה. ועוד היה הכרח **ששבת תיכנס לתמונה**. כידוע, יציאת מצרים היתה ביום רביעי (יצאו בשנת ב"א תמ"ח מחלוקת רבי יוסי וחכמים באיזה יום, ר"י יום רביעי). עברה עליהם שבת אחת קודם קריעת ים סוף מפני ששבת היא רפואה וחיות, והיה זה הכרח שישראל יספגו כוח קדושת שבת, שיהיה בהם הכוח לעמוד בהארה העצומה שבניסי הים.

ועוד יש להבין: ישראל כאומה, היו באותה שעה כילוד, ("הוציא גוי מקרב גוי" כדברי המדרש, כמושיט ידו לרחם הפרה להוציא את העובר שלם), מדוע? והלא כל תינוק שנולד מילתו לשמונה? מדוע, והלא שביעי חביב ומקודש? אלא שחובה **שתעבור על התינוק שבת אחת** שהיא לו רפואה וחיים. השבת מכשירה אותו להיכנס בברית. גם על עם ישראל חובה שתעבור עליהם **שבת אחת להכניס לכניסה לטבילה בים סוף**, המכשירה אותם להיטהר לייעודם במעמד סיני.

לשירת הים נקבע מקום בתפילה בכל יום, ויש עדות שייחדו לה לחנים מרובים לפי שבתות השנה ועל כולנה עלתה שבת שירה. הפרשה פותחת "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת". אז ישירו משה ובני מבעיא? מה פשט "אז ישיר משה". אצל משה בא העניין לגמר, שהרי שבעה ימים הקב"ה מדבר עימו דברי כיבושין שיצא בשליחותו לגאול את אחיו. משה ענה: "גם תמול גם שלשום גם מאז דברך אל עבדך" וגו'. מכאן למדו חכמים, שבעה ימים דיבר ומשה מסרב. עתה בא משה לכפר על "מאז דברך" של ראשית שליחותו, ע"י הודאה בשירה, אז ישיר משה. בשמו"ר, אמר משה יודע אני שחטאתי באז והנני משבחך באז. משה הבין את ההכרח להודות לקב"ה לכפר לו על סירובו. (למרות שלדאבון הלב כבר אז בסנה נגזר שלא יראה את הארץ).

שירת הים היתה גילוי נבואי שנגיע אליו רק אם נזכה ליום הגאולה, ביאת משיח. יש לשאול: כיצד כל ישראל, שש מאות אלף, ידעו את השיר? האם ציידו אותם בדפי השיר עם תוים לידע את הלחן? איך ייתכן ששלושה מיליון איש שרו אותו שיר, אותו פזמון, אותו לחן? מה קרה שם על הים? היה זה גילוי נבואי שכל עם ישראל התעלו למעלת המדרגות שהשירה יצאה מפייהם כנבואה מפי הגבורה כנביאים. ואמנם שירת הים היא מטבע אם לכל השירות שנשיר לפניו יתברך. היא שירה לשון נקבה, ולעתיד לבוא, ממנה יולד שיר גאולתנו הגדולה בהיתקע שופרו של משיח, "שירו לה' שיר חדש", לשון זכר.

אמרו חכמים על הפסוק: "פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה". מיום שברא הקב"ה את עולמו, לא היה אדם שאמר שירה, עד שעמדו ישראל על הים. ותמהו חכמים: והלא אדם הראשון אמר מזמור שיר ליום השבת? הכוונה: לא מצאנו מי שיאמר שירה גם על הנס וגם על ייסורי הגלות, שגם מן הגלות והשעבוד התרבו והתפרסמו מלכות וכבוד שמים, "שמעו עמים ירגזון". כי כל השירות שקדמו היו על שינוי הטבע, אבל שירת הים היתה על כבוד שמים. עתה מובן

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיבות לפרשת שבוע

שהביטוי משירת הים, "מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקדש", אמרו אותו ישראל בחורבן בית המקדש כאמור, מי כמוך באילמים ה' שרואה ביתו נשרף ובניו נשחטים. וביטוי זה ממש נאמר על הים כי כאמור השירה נאמרה על הגאולה ועל השעבוד שקדם לה.

והוא שאמרו חכמים, בעניין שירת האזינו כתוב: "ועתה כתבו לכם את השירה", ויש שפרשוה על שירת האזינו, והלא אינה שירה כי אם פורענות? הוא שאמרנו: אנחנו נותנים שבח ושירה גם על הפורענות, ומצדיקים דינו יתברך כי סוף שממנו תצמח הטובה, כפי ששעבוד מצרים הוליד אומה. מעתה ננסה להבין סמיכות פסוקים תמוהה עד מאוד. בסוף דברים כתוב: "ואמר ביום ההוא על כי אין אלוהי בקרבי מצאוני הרעות האלה ואנוכי הסתר אסתר פני" ממשיך "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ... וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח". הסתירה צועקת מבין הכתובים: מצד אחד - מצאוני הרעות האלה ומצד שני - כתבו לכם את השירה? הוא אשר אמרנו: שירה על הגאולה ושירה על צרות הגלות ומצוקות הזמן. הוא הכתוב בהלל שאנו קוראים בליל פסח: "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא". כי באמת בתוך אנכי הסתר אסתר פני נמצא האנוכי ה' אלוהיך.

שירת הים היתה התפרצות פנימית מתוככי תוכם של גאולי ה'. כי השירה היא הביטוי הנשגב ביותר באופני הדיבור. השירה והנגינה הן ביטויי נימי הנפש היותר עמוקים, היותר עדינים והיותר נאצלים. אנו מכירים את המושג טנת"א, טעמים, נקודות, תגין, אותיות. בספר תורה שלפנינו יש רק אותיות ותגין. אין נקודות, ודאי לא טעמים. כי הטעמים גבוהים ונשגבים וניגונים מכון את עומקי כוונות ונימי נשמה שקשה לעלות עליהם. המנגינה, השירה היא צורת הדיבור שבראש הסולם בלי מילים אלא בגווני לחנים. לכן כשבא סנחריב מלך אשור להחריב את ירושלים, בראש ארבע מאות ושמונים אלף גייסות, היה זה ליל פסח. ניגון ההלל בטעמים העליונים, לקול הנגינה הנאצלה הזו, פרח נשמתם של חיילי אשור. הגויים המגושמים לא יכולים לעמוד בקדושת טעמי ניגון שירת הקודש. כך גם אצלנו על הים, שירה זו היתה ביטוי התרוממות הנפש לרמות הנשגבות ביותר.

בשעה שנבקע הים בקשו מלאכי השרת לומר שירה. אמר להם הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם מבקשים לומר שירה"? אם כן, מדוע ישראל אמרו שירה? מכאן ששירה זו לא נאמרה על נקמה לטבע את מצרים בים, אלא הודאה לקב"ה על גילוי מלכותו ותכלית הוצאתם. תכלית זו נאמרה בסוף השירה: "מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך" ע"י הגאולה הזו כבר הוחל ביסוד מכון ה' בעולם. והמכון היותר חזק ממכון מעצים ואבנים הוא ליבם של ישראל בבחינת "בלבבי משכן אבנה".

למחנכים: הפרשה הגדולה פרשת בשלח, מחציתה בדיוק מספר הפסוקים פונה מן הניסים והנפלאות והשירה, אל התלונות הטרוניות וההתרסות נגד ה' ונגד משה. איך זה, יוצאים מן הים נושעים ביד רמה ומיד מתחילים בטרונות ותלונות נגד מושיעים? דכתי': "וימרו על ים בים סוף". נכון, זה טבעו של אדם שיוצא מסביבה מקולקלת משעבוד ע"ז וכדוך הנשמה, ובתוך זמן קצר מאוד ניצב בפני גילויים הרחוקים וקשים להשגתו, עד שיעברו ארבעים שנה, רק אז יוכשר לייעודו להיכנס לבניין "מכון ה' כוננו ידיך". אין חינוך בדרכי קיצור, אין חינוך במעשי ניסים.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

נמצאו מחנכים למדים מן הגילוי הגדול הזה יסוד בלימוד ובחינוך: לא כל מה שנראה הצלחה הוא אמנם הצלחה. פעמים שגילויי שמחה והתפעלויות מניסים או מבצעים, או גילויים, או שהנפש מוצפת חדווה, והכל אח"כ דועך. זאת מפני שהבסיס צר מדי להעמיד עליו בניין גדול. לכן יש לעמול על העמקת עמודי היסוד והרחבת הבסיס עליו יוצב התלמיד המאמין בשתי רגלים, בניין עולם. הוא המסר שקיבלנו מהפרשיות הגדולות האלה. ואולי יוער או יוצע, לא לוותר על שירת הקודש עם התלמידים, ככלי המעדן את הנשמה ומקרב את התלמיד לקדושה. אין צורך בבעלי קול יפה, יש הכרח בבעלי נשמה קדושה. כי אסור לשנות אפי' פסוקי תורה בלא נעימה. דכת' "כל הקורא בלא נעימה, ושונה בלא זמרה, עליו הכתוב אומר: [ח"ו], "וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם". השירה והנגינה ירוממו עם ה' כי הוא יתב' השומע אל הרינה.

שבת שלום לצוות המורים המחנכים